

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-7 ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาเมือง และระบบชุมชนของประเทศโดยให้ชะลอความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และพัฒนาพื้นที่ปริมณฑลให้เป็นพื้นที่รองรับการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรจากกรุงเทพมหานคร และให้มีการพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ภาคปริมณฑลที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลและความเจริญจากกรุงเทพมหานครเป็นอย่างมาก ซึ่งในแต่ละจังหวัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางที่แตกต่างกัน โดยจังหวัดนครปฐมถูกกำหนดให้เป็นเมืองบริวารรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานครตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ส่งผลให้จังหวัดนครปฐมมีบทบาทสำคัญทางด้านต่าง ๆ ในฐานะเป็นเมืองบริวารของกรุงเทพมหานคร ทั้งในภาคการผลิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ รวมถึงทางด้านการบริการ สังคม ส่งผลให้ชุมชนต่าง ๆ ทั่วบทบาทและความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนั้นจังหวัดนครปฐมยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ให้บริการทางด้านการศึกษาระดับสูงรองจากกรุงเทพมหานคร ดังเห็นได้จากการที่จังหวัดนครปฐมมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาครัฐที่ขยายวิทยาเขตไปเปิดให้บริการอยู่หลายแห่งด้วยกัน คือ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัย ศิลปากร และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเหตุผลของการขยายวิทยาเขตของทั้ง 3 มหาวิทยาลัยเป็นผลเนื่องมาจากความแออัดของสถานที่ตั้งเดิมโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ตั้งเดิมอยู่ในเขตชุมชนไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อรองรับกับจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นได้ สำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้นการขยายวิทยาเขตส่วนหนึ่งเพื่อขยายพื้นที่การทดลองและศึกษาทางการเกษตรเป็นสำคัญ ซึ่งการขยายวิทยาเขตของทั้ง 3 มหาวิทยาลัยมายังจังหวัดนครปฐมสืบเนื่องมาจากนครปฐมเป็นจังหวัดในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อกับจังหวัดในภาคตะวันตก และภาคกลาง คือ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และกรุงเทพมหานคร อีกทั้งจังหวัดนครปฐมมีสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการรองรับการขยายตัวของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (วิทยาเขต) เนื่องจากจังหวัดนครปฐมมีพื้นที่ที่สามารถรองรับการขยายตัว คือมีพื้นที่ว่างและเกษตรกรรมที่สามารถพัฒนาได้ร้อยละ 89.23 (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543: 7-39) ของพื้นที่ทั้งหมด มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม ทั้งยังมีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกและระยะทางไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครมากนัก อีกทั้งการขยายตัวของมหาวิทยาลัย

ดังกล่าวยังสามารถรองรับกลุ่มประชากรในพื้นที่ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความต้องการทางด้านการศึกษามากทวีคูณเป็นเท่าตัว

ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล เป็นบริเวณหนึ่งที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้เกิดการเติบโตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนโดยรอบสถาบันการศึกษาดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการอพยพของประชากรเข้าสู่พื้นที่ รวมถึงเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงสร้างและการใช้ที่ดินบริเวณโดยรอบเปลี่ยนไป ทั้งยังได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ชานเมือง คือ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยมีระยะห่างเพียง 16 กิโลเมตร (เส้นทางปิ่นเกล้า-นครชัยศรี) ส่งผลให้ชุมชนในบริเวณนี้ได้รับความเจริญจากการขยายตัวของพื้นที่เมืองที่เกี่ยวข้องจากทั้งสองบริเวณ และเกิดการเติบโตแบบก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาอื่น ๆ ในจังหวัดนครปฐม จากในอดีตบริเวณนี้เป็นสังคมชนบทที่มีการตั้งถิ่นฐานไม่หนาแน่นนัก ประกอบกิจกรรมทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจาก พ.ศ. 2526 ตำบลศาลายามีพื้นที่เกษตรกรรม ร้อยละ 67.58 หรือคิดเป็นพื้นที่ 8,714 ไร่ (ปราโมทย์ ประสาทกุล และจรรยา เศรษฐบุต, บรรณาธิการ, 2526: 3) แต่ใน พ.ศ. 2542 ลดลงเหลือร้อยละ 41 หรือคิดเป็นพื้นที่ 6,368.36 ไร่ (วารุณี ผลประเสริฐ, 2543 : 73) มีพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่พาณิชยกรรม คิดเป็นร้อยละ 4.34 และ 0.22 ตามลำดับ ส่วนตำบลกำแพงแสนมีพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่พาณิชยกรรม คิดเป็นร้อยละ 1.95 และ 0.08 ตามลำดับ (กระทรวงมหาดไทย, กรมการผังเมือง 2544 : 7-39) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยระหว่างมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ตำบลศาลายา และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตำบลกำแพงแสน อันเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเช่นเดียวกัน พบว่าที่ตำบลศาลายามีระดับความเป็นชุมชนเมืองในสัดส่วนที่สูงกว่า และในปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น กอปรกับการขยายความเจริญของกรุงเทพมหานครจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างมาก

ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา คือพื้นที่ตำบลศาลายาและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องที่ได้รับอิทธิพลจากการพัฒนา เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม และแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทและอิทธิพลการพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ที่มีผลต่อการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม
- 3) ศึกษาปัญหา และข้อจำกัด ตลอดจนแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา
- 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยรอบของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา และพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อเป็นแนวทางในการรองรับการขยายตัวของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ และชุมชนโดยรอบในอนาคต

1.3 ขอบเขตการศึกษา

- 1) ขอบเขตทางด้านพื้นที่
พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ซึ่งเป็นชุมชนบริเวณด้านตะวันออกของถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี โดยจำกัดขอบเขตการศึกษาพื้นที่ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล คิดเป็นพื้นที่ 31.73 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 19,831.25 ไร่ รวมถึงชุมชนในพื้นที่ต่อเนื่องในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และตามเส้นทางปิ่นเกล้า-นครชัยศรีในเขตทวีวัฒนา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
- 2) ขอบเขตทางด้านเนื้อหา
ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัว และการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนในพื้นที่ตำบลศาลายา โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบช่วงเวลาก่อนการก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายาจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อศึกษาถึงระดับอิทธิพลของมหาวิทยาลัย และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชน

1.4 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1) ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิจากเอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและแผนที่ โดยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับ

1.1) ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา

1.2) นโยบายการพัฒนาของภาครัฐ และมหาวิทยาลัย ที่มีผลต่อการขยายตัวของชุมชน

1.3) ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวความคิดมหาวิทยาลัยกับชุมชน แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองและการขยายตัวของเมือง และแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมือง

1.4) แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ

2) ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิจากการสำรวจภาคสนาม และการสร้างแบบสอบถามเพื่อ สอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักศึกษาและบุคลากรที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับ มหาวิทยาลัยโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1) สร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งประชากรในพื้นที่ศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มคือผู้ที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนและผู้ประกอบการ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา และบุคลากรของ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา

2.2) การเก็บข้อมูล เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผู้ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา พบว่าบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม มีความแตกต่างกันทางด้านลักษณะของความเกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ ดังนั้นในการศึกษาตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะ และมีความแตกต่างกันในครั้งนี้ โดย ใช้เทคนิคทางสถิติในการเลือกตัวอย่างเพื่อทำการศึกษา คือ วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2544) ของประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้น และเลือกตัวอย่าง ของแต่ละกลุ่มประชากรโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

2.3) ขนาดตัวอย่าง และกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทน ประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพในการสำรวจครั้งนี้ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจึงกำหนด ตามสูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่พอดีของ Yamane (1973) (พินิจ สันต์เพชร, 2537: 29) ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และมีค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ สำหรับ จำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้ที่อาศัยในชุมชน และผู้ประกอบการโดยรอบ มหาวิทยาลัย นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา คิดเป็นจำนวน ประชากรทั้งสิ้น 36,232 คน คิดเป็นจำนวนแบบสอบถามที่ใช้ลงพื้นที่จริง 397 ตัวอย่าง แต่เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดจึงกำหนดจำนวนแบบสอบถามในการลงพื้นที่เป็น 500 ชุด

โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างของกลุ่มย่อยเป็นสัดส่วน ร้อยละจากจำนวนประชากรในพื้นที่ทั้งหมด แบ่งเป็น

- ผู้ที่อาศัยในชุมชน และผู้ประกอบการ จำนวน 26,644 คน คิดเป็นร้อยละ 66.73 คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 ตัวอย่าง
- นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา จำนวน 9,775 คน คิดเป็นร้อยละ 24.48 คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 ตัวอย่าง
- บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา จำนวน 3,506 คน คิดเป็นร้อยละ 8.78 คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ตัวอย่าง

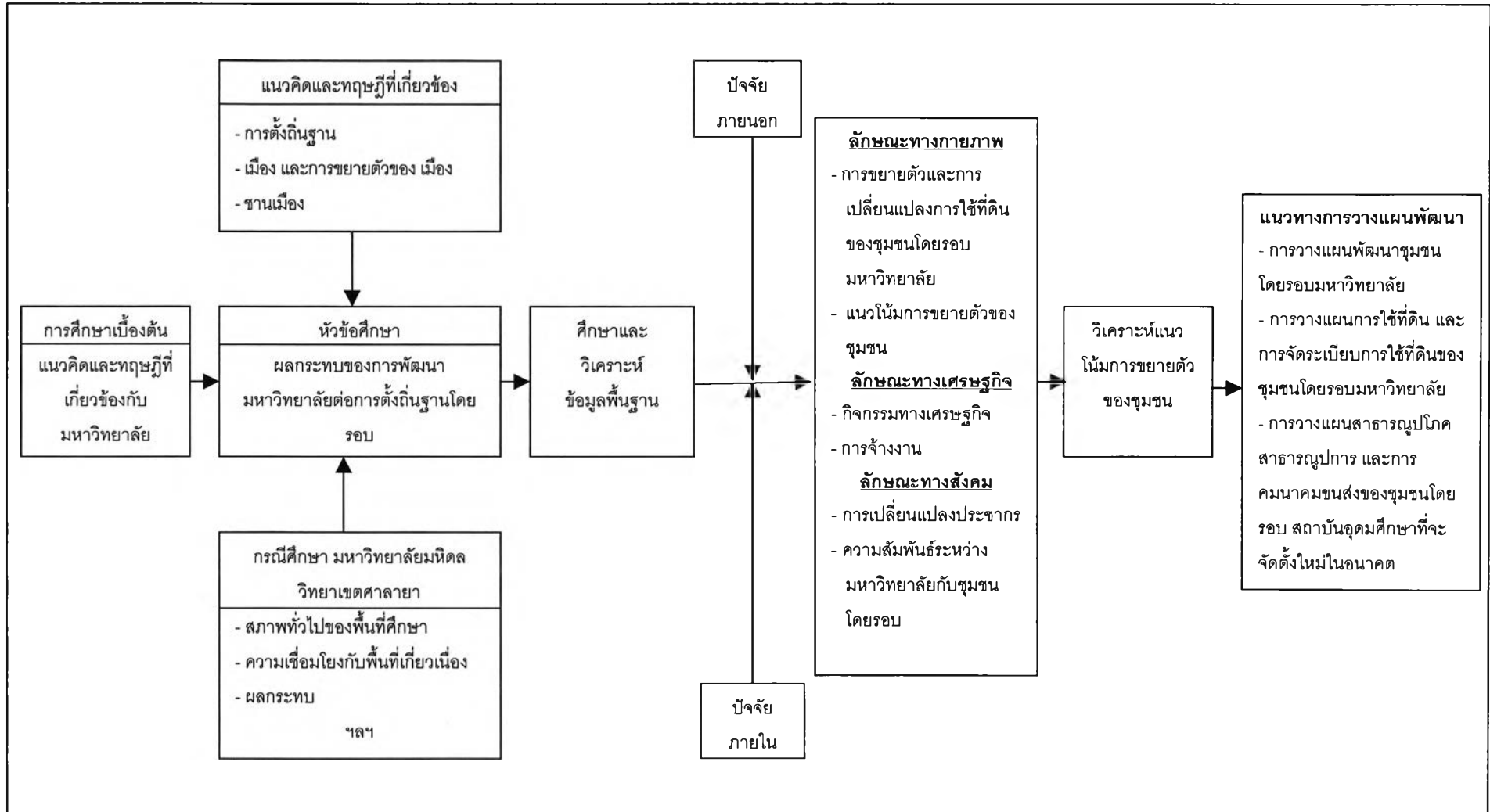
2.4) นำแบบสอบถามถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย รวมถึงนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย กลุ่มละ 10 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 30 ตัวอย่าง

2.5) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

- วิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมาย ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการขยายตัวของชุมชน โดยนำข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งปฐมภูมิ และทุติยภูมิมาทำการศึกษาวิเคราะห์ และตรวจสอบสมมติฐานโดยใช้โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์นโยบายการพัฒนาของภาครัฐ และมหาวิทยาลัย
- วิเคราะห์แนวโน้ม และการขยายตัวของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย
- นำผลการวิเคราะห์ที่ได้เสนอในรูปแบบของการบรรยาย ตาราง และแผนภูมิ

2.6) สรุปผลการศึกษา และนำมากำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และเสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่อื่นเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชน

แผนภูมิที่ 1-1 ขั้นตอนและกรอบแนวคิดในการศึกษา

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจภาคสนาม และการออกแบบสอบถาม

ในการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยทำการสำรวจพื้นที่ศึกษา คือ บริเวณชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา โดยการเดินเท้าและรถยนต์เพื่อทำการสังเกตถึงสภาพพื้นที่ โดยทั่วไป รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้ที่อาศัยในชุมชนกิจกรรมของนักศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา พร้อมทั้งเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม

2) ข้อมูลทุติยภูมิ จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
- หอสมุด สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กองแผนงานมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครปฐม
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครปฐม
- หอการค้าจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- กรมโยธาธิการและการผังเมือง

3) แผนที่ ของกรมโยธาธิการและการผังเมือง และภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารกระทรวงมหาดไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงบทบาท ความสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบ ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร

2) ทราบถึงพฤติกรรมการใช้จ่าย การเดินทาง การเคลื่อนย้ายเข้า-ออกของประชากรที่มีผลมาจากการพัฒนามหาวิทยาลัย และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร

3) ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนเมืองที่อยู่โดยรอบ

4) ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องการวางแผนการใช้ที่ดิน และการจัดระเบียบการใช้ที่ดินของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย ตลอดจนการวางแผนสาธารณูปโภค สาธารณูปการและการคมนาคมขนส่งของชุมชนโดยรอบสถาบัน อุดมศึกษาที่จัดตั้งใหม่ในอนาคต

1.7 ข้อจำกัดในการศึกษา

1) การศึกษาข้อมูลในอดีต มีข้อจำกัดในช่วงปีของการจัดเก็บข้อมูลที่ต้องการศึกษา ประกอบกับพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาเป็นพื้นที่ที่เพิ่งแยกตัวออกจากอำเภอนครชัยศรีและตั้งเป็นกิ่งอำเภอ และอำเภอใน พ.ศ.2535 และพ.ศ.2539 ตามลำดับ ส่งผลให้มีข้อจำกัดเรื่องความสมบูรณ์ของข้อมูล และหน่วยงานที่จัดเก็บข้อมูล

2) ฐานข้อมูลในการจัดเก็บของหน่วยงานแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ส่งผลต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์